

КОНСТИТУЦІЙНІ СТАНДАРТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У МЕХАНІЗМІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тимур ЛОСКУТОВ

Питання конституційності правового регулювання та правозастосовної практики особливо гостро стоїть у сфері кримінальної юстиції, оскільки наслідки дисбалансу приватних і публічних інтересів у цій сфері порівняно з іншими областями суспільного життя найбільш шкідливі (Т. В. Соколов).

Дефекти механізму кримінального процесуальному регулювання можуть негативно позначатися на забезпеченні кримінальних та процесуальних прав, свобод і законних інтересів. Обмеження останніх має більш вагомий шкідливий наслідок для людини, аніж обмеження правових дозволів в інших сферах юридичного регулювання. Тому винесення Конституційним Судом України (далі – КСУ) рішень щодо трактування конституційних прав людини є більш актуальним щодо реалізації механізму кримінального процесуального регулювання.

У механізмі кримінально-процесуального регулювання рішення Конституційного Суду відіграють роль фактору, що породжує зміну у спрямованості та характері правового регулювання у сфері кримінального судочинства. Юридична природа рішення Конституційного Суду з аксіологічних позицій обумовлює роль рішень вказаного Суду у механізмі кримінально-процесуального регулювання як коригуючого фактору (М. В. Батуєв).

Цінність рішень КСУ полягає у тому, що вони (рішення) більш швидко, аніж інші кримінальні процесуальні засоби, вносять корективи у процес правозастосування державних органів, удосконалюючи тим самим механізм кримінального

процесуального регулювання щодо гарантування конституційних прав людини.

Аргументація, використана КСУ, як правило, сприяє єдиному розумінню і сприйняттю у всій правозастосовній практиці міжнародно-правових стандартів прав людини і прецедентів наднаціональної Страсбурзької юрисдикції. Особливістю перевірки конституційності норм кримінального процесуального права є їх розгляд крізь призму прав людини, що об'єктивують його особисту свободу, автономію гарантованість дотримання й захисту цих прав з боку органів держави при залученні осіб до орбіти кримінального судочинства, а також з точки зору міжнародно-правових стандартів, які вироблені ЄСПЛ та закріплені у чинних міжнародно-правових договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України (О. В. Капліна, О. П. Євсєєв).

Судова практика КСУ пов'язана з інтерпретацією конституційних прав людини та є обов'язковою для виконання всіма державними органами, що здійснюють кримінальне судочинство в Україні. Останні, застосовуючи кримінальний процесуальний закон, мають враховувати зміст рішень КСУ як своєрідних конституційних стандартів забезпечення прав людини під час кримінального провадження.

Конституційні стандарти забезпечення прав людини у кримінальному процесі України можна визначити як релевантні кримінальному провадженню нормативні положення Конституції України (далі – КУ) стосовно забезпечення прав людини та винесені на основі таких конституційних положень рішення КСУ, що мають найвищу юридичну силу на території України та підлягають дотриманню і виконанню всіма державними органами, що здійснюють кримінальне провадження.

Систему конституційних стандартів забезпечення прав людини у кримінальному процесі України складають: право на повагу до людської гідності (ст. 28 КУ), право на свободу та особисту недоторканність (ст. 29 КУ), недоторканність

житла (ст. 30 КУ), таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31 КУ), судовий захист прав і свобод людини і громадянина (ст. 55 КУ), право на професійну правничу допомогу (ст. 59 КУ), презумпція невинуватості (ст. 62 КУ), свобода від самовикриття та право не свідчити проти близьких родичів та членів сім'ї, право на захист (ст. 63 КУ), гарантування незалежності і недоторканності судді (ст. 126 КУ), можливість здійснення правосуддя за участю присяжних (ст. 127 КУ), рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом, забезпечення доведеності вини, змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості, підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором, забезпечення обвинуваченому права на захист, гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами, розумні строки розгляду справи судом, забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, обов'язковість судового рішення (ст. 129 КУ) тощо.

Розвиваючи конституційні положення у площині прав людини, КСУ “налаштовує” механізм кримінального процесуального регулювання на головний елемент предмету такого регулювання у частині конституційних прав. Розтлумачуючи їх з урахуванням міжнародних та європейських стандартів забезпечення прав людини, КСУ формує високоякісні нормативні положення (конституційні стандарти забезпечення прав людини) для обов'язкового врахування державними органами під час кримінального процесуального застосування.

Використання органами кримінального судочинства конституційних стандартів забезпечення прав людини сприятиме оптимізації механізму кримінального процесуального регулювання у частині правозастосування. У такому разі акти кримінального процесуального застосування відповідатимуть конституційним правам людини.